

บทที่ 7

กฎหมายสงคราม

(Law of War)

กฎหมายสงครามเริ่มมีความสำคัญน้อยลงไปมากนับตั้งแต่ได้มีการจัดตั้งองค์การสันนิบาตและองค์การสหประชาชาติ ซึ่งองค์การดังกล่าวมีจุดมุ่งหมายที่จะจัดการใช้กำลังในการระงับข้อพิพาท ดังนั้น หลังสงครามโลกครั้งที่ 1 และโดยเฉพาะครั้งที่ 1 เป็นต้นมา ปรากฏว่ามีการทำสนธิสัญญาเกี่ยวกับการทำสงครามน้อยมาก สนธิสัญญาซึ่งยังใช้บังคับในเรื่องนี้ส่วนใหญ่เป็นสนธิสัญญาก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 และบางฉบับก็ค่อนข้างจะล้าสมัย แต่ในปัจจุบันจะเห็นว่างค์การสหประชาชาติไม่สามารถที่จะป้องกันสงครามได้ ฉะนั้นกฎหมายสงครามจึงเริ่มมีความสำคัญขึ้นมาอีกและมีความจำเป็นที่จะต้องศึกษา

กฎหมายสงคราม หมายถึงกฎเกณฑ์ทั่วไปในการทำสงครามซึ่งอาจจะมาจากจารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศ หรือมาในรูปแบบหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในสนธิสัญญาระหว่างประเทศ หรือหลักกฎหมายทั่วไปที่ยอมรับ โดยประเทศศิวิลซ์ทั้งหลาย

สงครามตามความหมายในกฎหมายระหว่างประเทศ

ได้มีผู้ให้คำนิยามของสงครามไว้มากมาย Oppenheim กล่าวว่า สงครามเป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐตั้งแต่สองรัฐขึ้นไปโดยทางกองทัพเพื่อจุดประสงค์จะล้มล้างอำนาจของกันและกัน และกำหนดสภาพแห่งสันติภาพตามที่ผู้ชนะปรารถนา⁽¹⁾

¹L.Oppenheim. L.International law Vol II, 1958 p. 202

Paul Reuter เห็นว่าสงครามเป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐตั้งแต่สองรัฐขึ้นไป ซึ่งเป็นผลให้ความสัมพันธ์ระหว่างคู่สงคราม หรือระหว่างคู่สงครามกับชาติเป็นกลางอยู่ภายใต้กฎหมายพิเศษ⁽¹⁾

Louis Delbez ได้ให้คำจำกัดความ ไว้อย่างละเอียดซึ่งพอจะสรุปได้ว่าสงครามหมายถึงการต่อสู้ด้วยกองทัพระหว่างรัฐซึ่งเกิดจากเจตนาที่จะทำสงครามของทั้งสองฝ่ายหรืออย่างน้อยฝ่ายหนึ่ง และกระทำเพื่อประโยชน์ของชาติ⁽²⁾

คำจำกัดความดังกล่าว อาจจะแยกลักษณะของสงครามออกเป็น 5 ประการ คือ

1. สงครามเป็นการต่อสู้ซึ่งหมายถึงมีการปะทะกันด้วยกำลังทั้ง 2 ฝ่าย การที่รัฐฝ่ายหนึ่งโจมตีโดยอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ทำการต่อสู้อยู่ไม่ใช่สงคราม ในปี ค.ศ. 1913 บุลกาเรียได้ถูกรุกรานโดยรูมาเนีย โดยบุลกาเรียไม่ได้ทำการต่อสู้ นักนิติศาสตร์บางท่านเช่น P. Guggenheim มีความเห็นว่าสงครามอาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่มีการต่อสู้ เพียงแต่กระทำการทางทหารอันมีลักษณะบังคับเช่น กองทัพฝ่ายหนึ่งได้เข้ายึดเมืองโดยอีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ทำการต่อสู้ ก็ย่อมเกิดสภาวะสงครามขึ้นได้ แต่ความเห็นส่วนใหญ่ยังยึดหลักที่ว่าสงครามต้องมีการต่อสู้ ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 ประเทศต่าง ๆ ในทวีปอเมริกา ได้ประกาศสงครามกับเยอรมันโดยไม่มีการปฏิบัติการทางทหารเลย กองทัพของประเทศเหล่านั้นไม่ได้เข้าร่วมรบแต่อย่างใด กรณีนี้ถือว่าเป็นสงครามบนแผ่นกระดาษไม่มีลักษณะเป็นสงครามตามความหมายระหว่างประเทศเพราะไม่มีการต่อสู้

2. การต่อสู้นั้นต้องเป็นการต่อสู้โดยกองทัพ ซึ่งหมายถึงเป็นการทำสงครามโดยกองทัพของคู่สงคราม พลเรือนไม่มีหน้าที่จะเข้าร่วมสู้รบทหารเท่านั้นที่มีสิทธิจะทำการรบได้ในสมัยโบราณ พลเรือนทุกคนมีสิทธิจะต่อต้านผู้รุกราน ฉะนั้นรัฐคู่สงครามจึงสามารถที่จะกระทำการใช้กำลังหรือกระทำการรุนแรงต่อพลเมืองได้ แต่ปัจจุบันหลักมนุษยธรรมได้ก้าวหน้า

¹P.Reuter Droit international public. Themis 1973 p.362

²L.Delbez. La notion de guerre. Paris 1953 p.86

ไปมากทำให้เกิดมาตรการที่จะคุ้มครองพลเรือน คนชรา เด็กและสตรี ให้พ้นจากภัยของสงครามให้มากที่สุด จึงได้เกิดมีอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ฉบับที่ 4 ว่าด้วยการคุ้มครองพลเรือนในยามสงคราม กฎหมายระหว่างประเทศก็ได้ยอมรับว่าสงครามจะกระทำได้โดยผ่านทางกองทัพ นั่นคือทหารเท่านั้นที่จะเป็นผู้ทำการรบ

3. การต่อสู้ต้องเป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐ J.J. Rousseau ได้กล่าวว่า สงครามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐต่อรัฐเป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐบาล ไม่ใช่การต่อสู้ระหว่างบุคคล ในสมัยกลางเคยมีการต่อสู้ระหว่างเจ้าผู้ครองนคร ซึ่งไม่ใช่สงครามระหว่างประเทศและรัฐที่มีอำนาจทำสงครามได้ต้องเป็นรัฐที่มีสภาพเป็นบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศเว้นแต่ว่าจะมีสนธิสัญญาระบุห้ามการทำสงครามไว้ เช่น สวิสเซอร์แลนด์ ซึ่งเป็นประเทศเป็นกลางถาวร การสู้รบระหว่างรัฐในสหพันธ์รัฐ หรือระหว่างรัฐบาลกับฝ่ายกบฏที่ยังไม่ได้รับการรับรอง ไม่ถือว่าเป็นสงครามตามความหมายกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐบาลพลัดถิ่นอาจได้รับการรับรองเป็นคู่สงครามได้ ถ้าหากได้เคยเป็นรัฐบาลคู่สงครามก่อนจะออกไปนอกประเทศ และได้รับการรับรองสถานะรัฐบาลพลัดถิ่นจากรัฐที่เข้าไปอยู่อาศัยในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ประเทศที่ถูกรุกรานโดยเยอรมันได้ไปตั้งรัฐบาลพลัดถิ่นที่อังกฤษซึ่งได้ประกาศยอมรับสถานะของรัฐบาลพลัดถิ่น เช่น รัฐบาลเดอโกลของฝรั่งเศส, รัฐบาลโปแลนด์, นอร์เวย์, ฮอลแลนด์, ลูกซัมเบอร์ก และกรีค แต่ตรงกันข้ามการต่อสู้ระหว่างรัฐในสหพันธ์รัฐ หรือระหว่างรัฐอารักขากับรัฐผู้ให้การอารักขา เช่น สงครามระหว่างเอธิโอเปียกับอิตาลี ซึ่งเอธิโอเปียเป็นรัฐในอารักขาของอิตาลี ย่อมถือว่าเป็นสงครามเพราะรัฐดังกล่าวมีสภาพบุคคลตามกฎหมายระหว่างประเทศ

4. สงครามเกิดจากเจตนาที่จะทำสงครามของทั้ง 2 ฝ่าย หรืออย่างน้อยฝ่ายหนึ่งแม้จะเป็นการแสดงเจตนาแต่ฝ่ายเดียวก็ตาม เลขานุการสันนิบาตชาติได้กล่าวในรายงานเมื่อวันที่ 17 พฤษภาคม ค.ศ. 1927 ว่า ในทัศนะกฎหมาย การเกิดสภาพสงครามย่อมขึ้นต่อความประสงค์ของรัฐ คู่สงครามการสู้รบระหว่างจีน - ญี่ปุ่น ใน ค.ศ. 1931-1932 แม้ว่าการต่อสู้

จะเป็นไปอย่างดุเดือดแต่ความสัมพันธ์ทางการทูตของทั้ง 2 ประเทศก็ดำเนินไปอย่างปกติไม่มีการปิดสถานทูตและรัฐทั้ง 2 ก็อ้างว่าตนไม่อยู่ในสภาวะสงคราม และทั้งสองประเทศปฏิเสธภาวะสงครามระหว่างกัน

5. จุดมุ่งหมายของรัฐที่กระทำสงคราม คือผลประโยชน์ของชาติ สนธิสัญญา Briand Kellogg ซึ่งห้ามการทำสงครามนอกจากสงครามป้องกันตัวได้ระบุว่า สงครามเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายของชาติ การกระทำสงครามโดยมิได้มุ่งประสงค์ต่อผลประโยชน์ของชาติเป็นจุดหมายย่อมไม่ใช่สงครามตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศ เช่น การปฏิบัติการทางทหารลงโทษผู้รุกรานหรือคุกคามสันติภาพขององค์การสหประชาชาติไม่ถือว่าเป็นสงคราม แต่ถือว่าเป็นการปฏิบัติการเพื่อรักษาสันติภาพ เพราะมิได้กระทำเพื่อประโยชน์ของชาติหนึ่งชาติใดแต่เพื่อสันติภาพของโลกส่วนรวม ส่วนในกรณีที่ยังองค์การสหประชาชาติใช้มาตรการทางทหารแก่ผู้ละเมิดกฎบัตรสหประชาชาติ การสู้รบก็จำเป็นจะต้องนำกฎหมายสงครามมาบังคับใช้

สงครามกลางเมือง

สงครามกลางเมืองเป็นสงครามภายในรัฐนั่นเอง โดยปกติเป็นการต่อสู้ด้วยอาวุธระหว่างกลุ่มชนซึ่งอาจจะเป็นกองทหาร หรือประชาชนของรัฐนั้น กับรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายเพื่อล้มล้างการปกครองและเพื่อให้ได้มาซึ่งการปกครองของรัฐนั้น สงครามกลางเมืองจึงไม่ใช่สงครามตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศ เพราะมิใช่สงครามระหว่างรัฐ แต่สงครามกลางเมืองอาจจะกลายเป็นสงครามตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศได้ ถ้ามีการรับรองฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายในสงคราม ซึ่งการรับรองอาจจะกระทำโดย

1. รับรองโดยรัฐอื่น หรือ
2. รับรองโดยรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งกำลังสู้รบกับฝ่ายกบฏอยู่

1) รับรองโดยรัฐอื่น สถาบันกฎหมายระหว่างประเทศในปี ค.ศ. 1900 ได้วางหลักเกณฑ์การรับรองฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายในสงครามว่าจะต้อง

ประกอบด้วยลักษณะดังต่อไปนี้(1)

ก. กลุ่มชนที่ทำการต่อสู้ได้ยึดดินแดนบางส่วน เนื้อที่พอสมควร
ข. ได้มีการจัดตั้งองค์การทางการเมืองบนดินแดนที่เป็นอิสระขึ้น
และมีลักษณะของรัฐบาลที่ใช้อำนาจอธิปไตย

ค. กระทำการต่อสู้โดยกองทัพที่มีระเบียบและวินัยในนามของ
รัฐบาลเคารพกฎเกณฑ์ในการทำสงคราม

รัฐนั้นก็อาจจะให้การรับรองฝ่ายนั้นให้เป็นฝ่ายในสงคราม ซึ่ง
การรับรองมีผลก่อให้เกิดหน้าที่เฉพาะแก่รัฐที่รับรองที่จะต้องปฏิบัติหน้าที่
เกี่ยวกับความเป็นกลางในยามสงครามต่อรัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายและ
กลุ่มชนที่ตนรับรองให้เป็นฝ่ายในสงคราม

เคยมีตัวอย่าง เช่น ในสงครามกลางเมืองสหรัฐอเมริกา (ค.ศ.
1861-1864) อังกฤษ - ฝรั่งเศส ได้รับรองฝ่ายใต้ให้เป็นฝ่ายในสงคราม(2)

2) รับรองโดยรัฐบาลที่กำลังสู้รบกับฝ่ายกบฏอยู่ การรับรองฝ่าย
ที่กำลังต่อสู้อยู่เป็นฝ่ายในสงครามนั้นอาจจะรับรองโดยรัฐบาลที่ชอบด้วย
กฎหมายที่กำลังสู้รบอยู่ก็ได้ เช่น

ในสงครามกลางเมืองสเปน รัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายสเปนได้
รับรองฝ่ายกบฏของนายพลฟรังโก เป็นฝ่ายในสงคราม

ในกรณีที่รัฐบาลที่ชอบด้วยกฎหมายรับรองฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายใน
สงคราม กฎเกณฑ์ในการทำสงครามก็จะมาบังคับใช้ทหารของฝ่ายกบฏ
ที่ถูกจับจะได้รับการปฏิบัติเช่นเชลยศึก แทนที่จะถูกนำขึ้นศาลพิจารณา
ฐานเป็นกบฏ

การรับรองฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายในสงครามไม่มีผลทางกฎหมายที่จะ
ทำให้ฝ่ายที่ได้รับการรับรองเกิดมีฐานะเป็นรัฐขึ้นมา การรับรองเป็นแต่เพียง
เปิดโอกาสให้กฎหมายสงครามเข้ามาบังคับใช้ได้เท่านั้น

---

¹Louis. Delbez Manuel de Droit international public 1951 p.171.

¹H.A.Smith Great Britain and the law of nations. T.1 London 1932 p.261.

การที่รัฐที่สามรับรองอีกฝ่ายหนึ่งเป็นฝ่ายในสงคราม แม้ว่ารัฐบาลที่ขอด้วยกฎหมายจะยังไม่รับรองฝ่ายที่ต่อสู้เป็นฝ่ายในสงครามก็ตาม ก็มีผลในด้านศีลธรรม ที่จะช่วยให้ฝ่ายรัฐบาลปฏิบัติต่อฝ่ายกบฏอย่างมีมนุษยธรรม อนุสัญญาเจนีวาทั้ง 4 ฉบับ มาตรา 2 ได้ระบุว่า ในกรณีเกิดการต่อสู้ในดินแดนของภาคีของอนุสัญญาเจนีวา แม้ว่าสภาวะสงครามจะไม่ได้รับการรับรองจากคู่พิพาทภาคีจะต้องปฏิบัติต่อกู้ต่อสู้ตามข้อกำหนดในอนุสัญญา อื่นมาตรา 3 ของอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ได้ระบุว่า ในกรณีที่การพิพาทกันด้วยอาวุธอันมิได้มีลักษณะเป็นกรณีระหว่างประเทศ และเกิดขึ้นในอาณาเขตของภาคี ภาคีผู้ถูกพันจะต้องใช้บทบัญญัติต่อไปนี้ บุคคลผู้ไม่มีส่วนในการต่อสู้ รวมทั้งสมาชิกของกองทัพที่วางอาวุธหรือไม่อยู่ในฐานะที่จะต่อสู้ได้ เนื่องจากการเจ็บป่วย บาดเจ็บ ถูกกักตัว หรือโดยเหตุอื่น จะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรม โดยไม่คำนึงถึงเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อถือ เพศ ชาตินิกาย หรือเหตุอย่างอื่นทำนองเดียวกัน และห้ามการฆ่า การทรมาน ทรมาน ทำลายเกียรติยศของบุคคล การลงโทษ หรือการปฏิบัติที่ตามคำตัดสิน โดยไม่ได้รับการพิจารณาพิพากษาผู้บาดเจ็บหรือเจ็บป่วยจะต้องได้รับการรวบรวมและรักษาพยาบาล ในการประชุมกาชาดครั้งที่ 10 ค.ศ. 1921 ได้มีมติว่าผู้ประสบภัยสงครามกลางเมืองมีสิทธิจะได้รับความช่วยเหลือตามหลักการของกาชาด แต่คณะกรรมการกาชาดจะเข้าทำการช่วยเหลือได้ก็ต่อเมื่อรัฐบาลของประเทศนั้นยินยอม ภาคีของอนุสัญญาเจนีวามีหน้าที่จะต้องปฏิบัติตามข้อกำหนดในอนุสัญญานี้ ในสงครามทั่วไปรวมทั้งสงครามกลางเมืองด้วยการที่รัฐบาลที่ขอด้วยกฎหมายที่กำลังสู้รบปฏิบัติต่อกู้ต่อสู้อีกฝ่ายหนึ่ง ตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ในสัญญาเจนีวา ไม่ถือว่าเป็นการรับรองฝ่ายนั้นเป็นฝ่ายในสงคราม นอกจากนั้นยังอาจจะมีการทำข้อตกลงระหว่างฝ่ายในการต่อสู้ที่ยังไม่ได้รับการรับรองกับคณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศในอันที่จะใช้กฎเกณฑ์ในอนุสัญญา ในสงครามกลางเมืองสเปน ได้มีการทำข้อตกลงระหว่างกาชาดกับรัฐบาลและฝ่ายกบฏ

ความรับผิดชอบของรัฐในสงครามกลางเมือง

กรณีที่ความเสียหายเกิดจากการกระทำของฝ่ายรัฐบาล

เป็นที่ยอมรับกันในกฎหมายระหว่างประเทศ รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่บุคคลต่างชาติได้รับ เนื่องจากการต่อสู้ในสงครามกลางเมืองเช่นเดียวกับในเวลาสงคราม ทั้งนี้เพราะถือว่าความเสียหายที่ได้รับเกิดจากเหตุสุดวิสัย อนุญาโตตุลาการ Max-Hubert ได้พิจารณาเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม ค.ศ. 1925 ในคดีที่อังกฤษเรียกร้องให้สเปนชดใช้ค่าเสียหายแก่พลเมืองอังกฤษที่ได้รับในสงครามกลางเมืองโดยให้ความเห็นว่ารัฐไม่จำเป็นต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดจากการกระทำเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อย หรือในการต่อสู้กับฝ่ายศัตรูซึ่งเป็นความเห็นพ้องกันกับมติของคณะกรรมการอนุญาโตตุลาการฝรั่งเศส - แม็กซิโกในคดี Georges Pinson เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม ค.ศ. 1928 ซึ่งวินิจฉัยว่า รัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ชาวต่างประเทศได้รับเนื่องจากการปราบปรามการจลาจลหรือการปฏิวัติ แต่หลักดังกล่าวมีข้อยกเว้น รัฐอาจจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ฝ่ายรัฐบาลก่อขึ้นนั้น มิได้เกิดจากการต่อสู้ เช่น การทำลายบ้านเรือน ทรัพย์สินของเอกชนโดยไม่มีความจำเป็นทางทหารหรือการฆาตกรรม ซึ่งไม่ได้เกิดขึ้นในระหว่างการต่อสู้ เคยมีคดี Borchgrave ระหว่างเบลเยียม - สเปน เนื่องจากเลขาธิการทูตเบลเยียมในสเปนได้ถูกทหารรัฐบาลฆ่าตายในระหว่างสงครามกลางเมืองสเปน ค.ศ. 1936 รัฐบาลสเปนได้ยินยอมชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เบลเยียม 1 ล้านฟรังก์

แต่ถ้าเป็นกรณีที่ความเสียหายเกิดจากการกระทำของฝ่ายกบฏจะต้องแยกพิจารณาเป็น 2 กรณี

1. ในกรณีที่ฝ่ายกบฏเป็นฝ่ายแพ้ในสงครามกลางเมือง ถือว่ารัฐไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำของฝ่ายกบฏ สนธิสัญญาหรือข้อตกลงที่ฝ่ายกบฏทำไว้กับรัฐอื่นไม่ผูกพันความรับผิดชอบของรัฐ คณะกรรมการอนุญาโตตุลาการอิตาลี - เวนเชอเอลล่า ในคดี Sambaggio ใน ค.ศ. 1903 กล่าวว่า โดยหลักทั่วไปรัฐบาลเหมือนกับเอกชนจะต้องรับผิดชอบต่อเฉพาะการกระทำของตนหรือของตัวแทนของตนเท่านั้น

ในกรณีฝ่ายกบฏเป็นผู้ก่อความเสียหาย รัฐจึงพ้นความรับผิดชอบ หลักความ
ไม่ต้องรับผิดชอบของรัฐต่อการกระทำของฝ่ายกบฏนั้น ไม่ใช่บังคับใน
2 กรณีคือ

ก. ในกรณีที่รัฐไม่ได้ดำเนินการอย่างใด เพื่อคุ้มครองชาวต่าง
ประเทศ ซึ่งโดยปกติรัฐควรจะได้กระทำเช่นนั้น

ข. ในกรณีที่รัฐได้ยอมยกโทษให้ฝ่ายกบฏ ซึ่งถือเสมือนว่ารัฐได้
ยอมรับรู้การกระทำของฝ่ายกบฏ

2. ในกรณีที่ฝ่ายกบฏเป็นผู้ชนะในสงครามกลางเมือง ถือว่าฝ่าย
กบฏที่ได้รับชัยชนะในการต่อสู้ เข้ามาควบคุมการบริหารประเทศ สัญญาที่
ฝ่ายกบฏทำไว้กับรัฐอื่นมีผลผูกพันความรับผิดชอบ นอกจากนั้นถ้าเกิด
การเสียหายเพราะการกระทำของตนและของรัฐบาลก็ยังคงรับผิดชอบ ชดใช้
ค่าเสียหายอีกเช่น ในกรณีสงครามสเปน ปี ค.ศ. 1936 ซึ่งจบลงโดยฝ่าย
ปฏิวัติโดยนายพลฟรังโก เป็นหัวหน้าได้รับชัยชนะในที่สุด ในคดี Georges
pinson อนุญาโตตุลาการได้ตัดสินให้รัฐบาลฝ่ายกบฏแม็กซิโกที่เป็นฝ่ายชนะ
ในสงครามกลางเมืองชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ฝรั่งเศส โดยให้หลักการว่า
รัฐซึ่งเกิดสงครามกลางเมืองจะต้องรับผิดชอบในการกระทำของฝ่ายปฏิวัติ
ก็ต่อเมื่อฝ่ายปฏิวัติเป็นผู้ชนะในสงคราม ทั้งยังต้องรับผิดชอบความเสียหาย
ที่ฝ่ายรัฐบาลก่อขึ้นอีกด้วย

แต่หลักการดังกล่าวไม่ตัดสิทธิของผู้เสียหายที่จะได้รับการชดใช้
ถ้ารัฐที่ก่อให้เกิดความเสียหายยินยอมชดใช้ให้ โดยที่ตนไม่มีหน้าที่จะต้อง
ชดใช้ก็ตาม กฎหมายฝรั่งเศสวันที่ 24 ธันวาคม ค.ศ. 1851 ได้ประกาศว่า
ฝรั่งเศสไม่มีหน้าที่จะชดใช้ค่าเสียหายสำหรับการจลาจลที่เกิดขึ้นใน ค.ศ.
1848 แต่เห็นว่าสมควรจะชดใช้ให้เพื่อความยุติธรรม ในสงครามกลางเมือง
รัสเซียที่ล้มล้างระบบกษัตริย์รัสเซียไม่ได้ชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ชาติใดเลย

สงครามตามความหมายของกฎหมายระหว่างประเทศแตกต่างกับ
สงครามกลางเมือง ดังนี้⁽¹⁾

---

¹Louis Delbez. La notion juridique de guerre 1953 p.89

สงครามระหว่างประเทศ

1. เป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐ
2. รัฐที่สามมีลักษณะเป็นกลาง
3. รัฐมีสิทธิประกาศสงคราม
4. ส่วนใหญ่ขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศเพราะกฎบัตรสหประชาชาติห้ามการใช้กำลัง

สงครามกลางเมือง

1. สงครามภายในประเทศ
2. รัฐที่สามมีลักษณะไม่เข้ามายุ่งเกี่ยวข้อง
3. ฝ่ายกบฏไม่มีสิทธิประกาศสงคราม
4. ไม่ขัดกับกฎหมายระหว่างประเทศแต่ขัดกับกฎหมายภายใน

สงครามกลางเมืองถือเป็นกิจการภายในของแต่ละประเทศ ซึ่งองค์การสหประชาชาติไม่สามารถเข้ามายุ่งเกี่ยวได้ เว้นแต่จะมีผลเกี่ยวกับสันติภาพของโลกในสงครามระหว่างเกาหลีเหนือ - ใต้ ในปี ค.ศ. 1950 รัสเซียมีความเห็นว่าเกาหลีเหนือและใต้เป็นประเทศเดียวกัน ดังนั้นสงครามระหว่างทั้งสองจึงมีลักษณะเป็นสงครามกลางเมือง ซึ่งอยู่นอกเหนืออำนาจขององค์การสหประชาชาติ แต่ฝ่ายประเทศตะวันตกรวมทั้งสหรัฐอเมริกาเห็นว่า เกาหลีเหนือและใต้เป็นสองประเทศแยกจากกัน เมื่อมีการใช้กำลังก็ถือว่าขัดกับกฎบัตรสหประชาชาติ ฉะนั้นองค์การสหประชาชาติจึงมีสิทธิเข้ามาช่วยรัฐที่ถูกรุกรานได้

สงครามกองโจร (Guerilla War)

สงครามกองโจร เป็นสงครามภายในประเทศ เป็นการต่อสู้ในดินแดนที่ยึดครองโดยศัตรู ซึ่งกระทำโดยคณะบุคคลถืออาวุธที่มีใช้ส่วนหนึ่งของกองทัพและไม่มีกำลังเพียงพอที่จะต่อสู้กับศัตรูอย่างเปิดเผยโดยส่วนใหญ่ กระทำการต่อสู้อย่างลับ ๆ เป็นระยะ ๆ ปกติเป็นพวกทหารที่แตกพ่ายและพลเรือนซึ่งรวมตัวกันเพื่อทำลายการคมนาคมของศัตรู บุคคลเหล่านี้จะได้รับสิทธิและการปฏิบัติเช่นพลเรือน ถ้าปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 มาตรา 4 ได้บัญญัติว่า ผู้สังกัดในกองอาสารักษ

ดินแดน และผู้อาสาสมัครซึ่งมิใช่ส่วนของกองทัพโดยปกติเช่นเดียวกับสมาชิกขององค์กรใต้ดิน ซึ่งปฏิบัติการรบในหรือนอกดินแดนของตนเอง แม้ว่าดินแดนนั้นจะถูกยึดครองแล้วก็ตาม จะถูกปฏิบัติเช่นเชลยศึก ถ้าปฏิบัติตามเงื่อนไข

1. ปฏิบัติการรบโดยอยู่ใต้บังคับบัญชา
2. มีเครื่องหมายเห็นได้ในระยะไกล
3. ถืออาวุธโดยเปิดเผย
4. กระทำการรบโดยปฏิบัติตามกฎหมายและประเพณีในการทำสงคราม

สงครามที่ชอบและไม่ชอบด้วยกฎหมาย

ก่อนศตวรรษที่ 16 ในสมัยที่ศาสนาคริสต์มีอิทธิพลมากครอบครองอำนาจษัตริย์ปรัชญาทางศาสนาทำให้มีความคิดเห็นว่า สงครามเป็นสิ่งต้องห้าม จะทำสงครามได้ก็แต่เฉพาะที่มีเหตุผลยุติธรรมเท่านั้น Saint-Augustin เห็นว่า รัฐมีสิทธิทำสงครามที่ยุติธรรม ซึ่งหมายถึงสงครามป้องกันตัว และสงครามที่กระทำเพื่อโต้ตอบการที่สิทธิของตนถูกละเมิด และเพื่อเรียกร้องค่าเสียหาย ซึ่งค่าเสียหายในที่นี้ไม่จำเป็นต้องเป็นความเสียหายทางวัตถุ อาจจะเป็นความเสียหายทางด้านจิตใจก็ได้ ในกรณีเช่นนี้ถือว่า สงครามเป็นสิ่งกระทำเพื่อลงโทษผู้ประพฤติชั่ว ความเห็นของ Saint-Augustin ได้เป็นที่ยอมรับนับถือกันในสมัยกลาง (ค.ศ. 395-1453) Isidore de Seville ในศตวรรษที่ 7 และ Yves de Chartres ในศตวรรษที่ 9 ได้ยอมรับและเผยแพร่ความคิดเห็นเกี่ยวกับสงครามยุติธรรมของ Augustin ในศตวรรษที่ 12 หลักการของ Augustin ได้ปรากฏอยู่ในกฎหมายทางศาสนา

ในศตวรรษที่ 13-14 นักปราชญ์เช่น Saint-Thomas ได้ขยายความหมายของสงครามยุติธรรม ตามความเห็นของ Augustin ออกไปอีก สำหรับเขาเห็นว่าเหตุผลที่ยุติธรรมซึ่งทำให้สงครามเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมายนั้น จะต้องเป็นการทำสงครามด้วยเหตุผล 4 ประการ คือ

1. เพื่อโต้ตอบการรุกรานของศัตรู (เช่นเดียวกับสิทธิการป้องกันตัวเอง)

2. เอาทรัพย์สินที่ถูกเอาไปโดยมิชอบกลับคืน
3. เพื่อลงโทษการกระทำที่ไม่ยุติธรรม
4. เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของประชาชนที่ได้รับการเสียหายจากการกระทำที่มิชอบ

กษัตริย์ที่ทำสงครามไม่ยุติธรรม นอกจากจะไม่ได้ได้รับความร่วมมือจากประชาชนแล้ว ยังอาจจะถูกผู้นำทางศาสนาซึ่งมีอำนาจเหนือกษัตริย์ลงโทษให้เป็นบุคคลนอกศาสนา หรือถอดออกจากกษัตริย์ได้ ฉะนั้นสงครามที่เกิดขึ้นก่อนศตวรรษที่ 16 ผู้ทำสงครามก็มักจะอ้างเหตุผลที่ยุติธรรมในการทำสงครามทั้งนั้น ในสงครามร้อยปีระหว่างอังกฤษ - ฝรั่งเศส อังกฤษอ้างว่ากระทำเพื่อเรียกร้องสิทธิที่เสียไปโดยมิชอบ ฝรั่งเศสอ้างว่า เพื่อป้องกันตัว

ความคิดในสมัยนั้นเห็นว่าสงครามยุติธรรมจะต้องประกอบด้วยเงื่อนไข 3 ประการคือ

1. กระทำโดยกษัตริย์
2. มีเหตุผลยุติธรรม
3. ไม่ได้กระทำโดยต้องการขยายอำนาจ อิทธิพลหรือกระทำอย่างโหดร้าย แต่เพื่อสันติภาพเพื่อปราบปรามผู้ชั่วร้ายและช่วยคนดี

ในศตวรรษที่ 16 ระบบพิวตัลลิสต์ขึ้นไปทำให้อำนาจของกษัตริย์มีมากขึ้น ภายหลังการช่วงชิงอำนาจระหว่าง Philippe le Bel และโป๊ป Boniface 8 (ค.ศ. 1303) อำนาจทางศาสนาที่เคยมีอยู่เหนือกษัตริย์มาเป็นเวลานานเสื่อมอิทธิพลกษัตริย์เริ่มมีอำนาจเด็ดขาดแต่ผู้เดียว จึงเกิดความคิดเห็นว่าอำนาจในการทำสงครามเป็นอำนาจอธิปไตยของรัฐ และกษัตริย์แต่ผู้เดียวจะเป็นผู้พิจารณาว่าเหตุผลที่ทำสงครามยุติธรรมหรือไม่ โดยคำนึงถึงผลประโยชน์ของชาติและราชบัลลังก์ แต่ถึงแม้ว่ากษัตริย์จะทำสงครามที่ไม่ยุติธรรมก็ไม่มีอำนาจที่จะลงโทษกษัตริย์ได้อีก เนื่องจากดุลอำนาจทางศาสนาหมดสิ้นไป

Grotius (ค.ศ. 1583-1645) มีความเห็นว่าสงครามเป็นสิ่งที่ต้องกับธรรมชาติและชีวิตในสังคม และเป็นสิทธิของรัฐที่จะทำสงครามได้ แต่

จะต้องมีเหตุผลยุติธรรมในการทำสงคราม Grotius แยกเหตุผลที่ยุติธรรมไว้ 2 อย่างคือ

1. กระทำสงครามเพื่อป้องกันตัวเอง หรือทรัพย์สินสมบัติ
2. สงครามที่ทำเพื่อลงโทษแก่ผู้ที่จะเมิดสิทธิอันชอบธรรมอย่างร้ายแรง

การทำสงครามจะชอบด้วยกฎหมายก็ต่อเมื่อเป็นสงครามยุติธรรม ซึ่งกษัตริย์ก่อนจะตัดสินใจทำสงครามจะต้องพิจารณาดูว่าเป็นเหตุผลยุติธรรมเพียงพอจะทำสงครามหรือไม่ในกรณีที่เหตุผลยังเป็นที่น่าสงสัย Grotius แนะนำให้ละเว้นกระทำสงครามไว้ก่อน

ความคิดเห็นของ Machiavel นักกฎหมายชาวอิตาลี (ค.ศ. 1469-1527) ก้าวไปไกลกว่า Grotius เขาเห็นว่าสงครามที่ทำเพราะความจำเป็นเป็นสงครามยุติธรรมทั้งนั้น กษัตริย์จะเป็นผู้ตัดสินว่ามีความจำเป็นจะต้องทำสงครามหรือไม่ โดยพิจารณาถึงประโยชน์ของชาติและของราชบัลลังก์เป็นองค์ประกอบซึ่งเท่ากับยอมรับว่าอำนาจในการทำสงครามเป็นอำนาจอธิปไตยของรัฐ และรัฐแต่ผู้เดียวจะเป็นผู้ตัดสินว่า ในกรณีใดจะสมควรทำสงครามโดยไม่มีข้อขีดคั่นอำนาจดังกล่าว จารีตประเพณีหรือหลักการของกฎหมายไม่สามารถขัดขวางประโยชน์ของรัฐได้⁽¹⁾

ต่อมาในปี ค.ศ. 1907 ได้เกิดลัทธิ Drago ขึ้น (ดูหน้า 254 ประกอบ) ซึ่งนักนิติศาสตร์เห็นว่าเป็นก้าวแรกของกฎหมายระหว่างประเทศในการจำกัดขอบเขตของการใช้กำลังของรัฐ โดยมีหลักการห้ามรัฐเจ้าหน้าที่ใช้กำลังบังคับรัฐลูกหนี้ให้ชำระหนี้สิน ถ้ารัฐลูกหนี้ยินยอมนำคดีขึ้นสู่ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ และยอมปฏิบัติตามคำตัดสิน

จากภัยพิบัติอย่างมหาศาลที่รัฐต่าง ๆ ได้รับในสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้เกิดมีความคิดเห็นกันว่าควรจะมีองค์การกลางในการรักษาสันติภาพจำกัดสิทธิในการทำสงครามของรัฐ จึงได้มีการจัดตั้งองค์การสันนิบาตชาติขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์จะป้องกันการเกิดสงคราม แต่ความหวังที่จะขจัด

---

¹Bernard Bacot Des neutralités durables. 1943 p.41.

การทำสงครามให้สูญสิ้นไปยังเป็นเป้าหมายที่ห่างไกลความสำเร็จ เพราะความหวงแหนในอำนาจอธิปไตยของรัฐยังมีอยู่

ตามกติกาสนธิบัตรชาติ ถือว่าสงครามยังเป็นสิ่งที่กระทำได้และชอบด้วยกฎหมาย เว้นแต่สงครามรุกราน แต่จะต้องอยู่ภายใต้เงื่อนไขบางประการ ซึ่งกำหนดไว้ในมาตรา 12, 13, และ 15 ของกติกาสนธิบัตรชาติ กล่าวคือ

1. ต้องกระทำภายหลังระยะเวลา 3 เดือนนับจากคำตัดสินของศาลหรืออนุญาโตตุลาการหรือคำแนะนำของคณะมนตรี

2. หรือเมื่อศาลหรืออนุญาโตตุลาการไม่ตัดสินในเวลาอันสมควรหรือถ้าคณะมนตรีไม่ให้คำแนะนำภายใน 6 เดือน

3. สงครามซึ่งกระทำต่อรัฐที่ไม่ปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาลหรืออนุญาโตตุลาการหรือคำแนะนำของคณะมนตรีซึ่งลงมติเป็นเอกฉันท์ (ยกเว้นเสียงของคู่กรณี) แต่ถ้ามติของคณะมนตรีไม่เป็นเอกฉันท์ซึ่งอาจจะเป็นเสียงส่วนใหญ่สมาชิกสันนิบาตชาติสงวนสิทธิที่จะทำตามที่ตนเห็นว่าจำเป็นในการป้องกันสิทธิและความยุติธรรม

มาตรา 10 ของกติกาสนธิบัตรชาติกล่าวว่าสมาชิกของสันนิบาตชาติผู้ก่อกวนที่จะเคารพและยืนยันที่จะเป็นปฏิปักษ์ต่อการรุกรานภายนอกที่กระทำต่อบูรณภาพแห่งอาณาเขตหรือเอกราชทางการเมืองของรัฐสมาชิกอันเป็นข้อห้ามในการทำสงครามรุกราน

มาตรา 16 กำหนดว่า การทำสงครามที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศเช่นสงครามรุกรานกระทำโดยสมาชิกของสันนิบาตชาติจะถือว่าเป็นการทำสงครามต่อสมาชิกทั้งหมดของสันนิบาตชาติซึ่งจะต้องถูกลงโทษทางเศรษฐกิจหรือทางทหาร บทบัญญัติลงโทษตามมาตรานี้ได้เคยใช้ลงโทษอิตาลี ในกรณีรุกรานเอธิโอเปีย ในปี ค.ศ. 1935 แต่ไม่สู้จะได้ผล

นอกจากสงครามดังกล่าวข้างต้นซึ่งชอบด้วยกฎหมายตามกติกาสนธิบัตรชาติแล้ว หลักกฎหมายระหว่างประเทศยังถือว่าสงครามบางชนิดเป็นสงครามที่ชอบด้วยกฎหมาย เช่น สงครามที่ทำเพื่อป้องกันตัวและสงครามที่กระทำโดยรัฐที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติทั้งนี้เพราะในขณะนั้น

ถือว่าสิทธิในการทำสงครามยังเป็นอำนาจอธิปไตยของรัฐ และรัฐไม่ได้จำกัดสิทธิของตนโดยสนธิสัญญาจึงมีสิทธิทำสงครามได้ อีกทั้งการใช้กำลังที่ยังไม่ถึงขั้นทำสงครามก็ยังไม่ถึงขั้นที่ต้องห้าม

ในปี ค.ศ. 1928 ชาติต่าง ๆ 15 ประเทศได้ลงนามในสนธิสัญญา Briand-Kellogg คู่ภาคีในสนธิสัญญาส่วนใหญ่เป็นสมาชิกของสันนิบาตชาติ ข้อกำหนดในสัญญาดังกล่าวห้ามการทำสงคราม เพื่อระงับกรณีพิพาทระหว่างรัฐหรือใช้สงครามเป็นเครื่องมือในการดำเนินนโยบายของชาติ นับได้ว่าสนธิสัญญา Briand-Kellogg ก้าวไปไกลกว่ากติกาสันนิบาตชาติ เพราะห้ามการทำสงครามอย่างเด็ดขาดในทุกกรณี นอกจากสงครามที่กระทำเพื่อป้องกันตัวหรือการใช้กำลังกระทำโดยองค์การซึ่งมีหน้าที่รักษาสันติภาพ เช่น สันนิบาตชาติ เพื่อลงโทษผู้รุกราน

สนธิสัญญา Briand-Kellogg นับเป็นการเปิดศักราชใหม่ของกฎหมายระหว่างประเทศที่ถือว่าการใช้กำลังในรูปของสงครามเป็นสิ่งที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย แต่สนธิสัญญาดังกล่าวนี้ ก็ยังมีข้อบกพร่องหลายประการ เช่น

1. ไม่ได้กำหนดโทษผู้ละเมิดเพียงแต่กล่าวว่าผู้ละเมิดจะไม่สามารถอ้างสิทธิประโยชน์ที่จะได้จากสนธิสัญญานี้
2. ห้ามการทำสงครามแต่ไม่ห้ามการใช้กำลังที่ยังไม่ถึงขั้นการทำสงคราม เช่น การปิดทะเลยามสงบ

ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เมื่อได้มีการจัดตั้งองค์การสหประชาชาติโดยมีวัตถุประสงค์ที่จะขจัดไว้ซึ่งสันติภาพและห้ามการใช้กำลังโดยเด็ดขาดในการระงับกรณีพิพาท มาตรา 2 อนุมาตรา 4 กฎบัตรสหประชาชาติกำหนดว่าสมาชิกขององค์การสหประชาชาติจะต้องละเว้นการคุกคามหรือการใช้กำลังต่อบูรณภาพแห่งอาณาเขตหรือเอกราชทางการเมืองของรัฐใด ๆ การใช้กำลังในรูปใด ๆ แม้จะยังไม่ถึงขั้นทำสงครามก็ถือว่าไม่ชอบ

มาตรา 1 อนุมาตรา 1 ระบุว่า การใช้กำลังจะกระทำได้ ถ้าเป็นมาตรการร่วมกันอันมีผลจริงจึงเพื่อป้องกันและขจัดปัดเป่าการคุกคามต่อ

สันติภาพปราบปรามการรุกราน กฎบัตรสหประชาชาติห้ามรัฐสมาชิก
ขององค์การใช้กำลังเป็นเครื่องมือระงับกรณีพิพาท แต่อนุญาตให้มีการใช้
กำลังร่วมกันของรัฐสมาชิกได้ในกรณีที่มีการคุกคามต่อสันติภาพ

มาตรา 39 ของกฎบัตรมอบอำนาจให้แก่คณะมนตรีความมั่นคงที่
จะเป็นผู้พิจารณาว่าในกรณีใดเกิดการคุกคามต่อสันติภาพหรือมีการรุกราน
เกิดขึ้น ถ้าเกิดมีเหตุการณ์ดังกล่าว คณะมนตรีก็จะต้องตัดสินว่าจะใช้
มาตรการอย่างไร กฎบัตรไม่ได้กำหนดว่าการกระทำใดที่จะถือว่าเป็นการ
รุกราน ซึ่งเป็นการมอบอำนาจเด็ดขาดให้คณะมนตรีความมั่นคงวินิจฉัย

ต่อมาสมัชชาสหประชาชาติได้มอบให้คณะกรรมการพิเศษ 85
ชาติ และมหาอำนาจทุกชาติ ยกเว้นจีนแดง ทำการวิจัยความหมายของ
คำว่า การรุกราน และได้ลงมติเมื่อวันที่ 14 ธันวาคม พ.ศ. 2517 ว่า การ
รุกรานหมายถึง การที่รัฐหนึ่งใช้กำลังกองทัพเข้าคุกคามอำนาจอธิปไตย
บูรณภาพแห่งดินแดนหรือเอกราชทางการเมืองของรัฐหนึ่ง หรือกระทำ
การใด ๆ ที่ขัดต่อกฎบัตรสหประชาชาติ การคุกคามอำนาจอธิปไตยของ
ชาติอื่น อาจทำโดยส่งทหารบุก การโจมตีด้วยอาวุธ หรือการยึดครอง
ดินแดนทางทหาร แม้ว่าจะเป็นการชั่วคราว ซึ่งสืบเนื่องมาจากการรุกราน
หรือโจมตี การผนวกดินแดนของรัฐอื่นโดยการใช้กำลัง การทิ้งระเบิด
ดินแดนของรัฐอื่น การปิดอ่าว การโจมตีกองทัพบก, เรือ และอากาศ เรือ
สินค้า หรือเครื่องบินพาณิชย์ของรัฐหนึ่ง การยอมให้อีกรัฐหนึ่งใช้ดินแดน
ของตนไปทำการรุกรานอีกรัฐหนึ่ง การส่งทหารรับจ้าง กลุ่มผู้ถืออาวุธ
หน่วยใต้ดินเข้าไปโจมตีอีกรัฐหนึ่ง

ตามความหมายของกฎบัตรสหประชาตินอกจากมาตรา 1
อนุมาตรา 1 แล้ว รัฐอาจใช้กำลังได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. การใช้กำลังในกรณีป้องกันตัวของรัฐ มาตรา 51 ของกฎบัตร
ได้อนุมัติให้รัฐทำสงครามป้องกันตัวได้โดยบอกกล่าวให้คณะมนตรีความ
มั่นคงทราบ และใช้กำลังได้จนกว่าคณะมนตรีความมั่นคงจะเข้ามาดำเนินการ
แทน การป้องกันตัวอาจจะเป็นการป้องกันร่วมกันก็ได้ เช่น สนธิสัญญา

แอดแลนติกหรือสนธิสัญญาออร์ซอร์(1)

2. มาตรา 94 ของกฎบัตรบัญญัติว่าสมาชิกของสหประชาชาติผูกพันที่จะปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศในคดีที่ตนเป็นคู่คดี ถ้าฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามคำวินิจฉัยของศาล อีกฝ่ายหนึ่งอาจจะร้องเรียนต่อคณะมนตรีความมั่นคงได้ ถ้าคณะมนตรีความมั่นคงพิจารณาเห็นว่าจำเป็นก็อาจจะให้คำแนะนำ หรือกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้มีการปฏิบัติตามคำวินิจฉัย ซึ่งถ้าหากคณะมนตรีความมั่นคงพิจารณาเห็นว่าไม่มีความจำเป็นที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษานักนิติศาสตร์บางท่านเห็นว่าฝ่ายที่ชนะคดีก็อาจจะใช้กำลังเพื่อให้มีการปฏิบัติตามคำพิพากษาได้ ซึ่งถือว่าสิทธิดังกล่าวถูกต้องตามหลักกฎหมายระหว่างประเทศเป็นจารีตประเพณีที่นานาชาติยอมรับนับถือ แม้ว่าจะไม่ได้บัญญัติชัดเจนในกฎบัตรสหประชาชาติก็ตาม

3. มาตรา 107 กฎบัตรสหประชาชาติบัญญัติว่าไม่มีข้อความใดในกฎบัตรปัจจุบันจะทำให้ไม่สมบูรณ์หรือลบล้างการดำเนินการในการเกี่ยวพันกับรัฐใด ๆ ซึ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ได้เป็นศัตรูของรัฐใด ๆ ที่ลงนามในกฎบัตรฉบับปัจจุบัน ซึ่งรัฐบาลที่รับผิดชอบสำหรับการดำเนินการเช่นว่านั้นได้กระทำไปหรือได้รับอำนาจให้กระทำไปโดยผลแห่งสงครามนั้น และมาตรา 53 ระบุว่าการใช้มาตรการบังคับตามมาตรา 107 ซึ่งกระทำต่อรัฐศัตรูซึ่งจะกลับดำเนินนโยบายรุกรานอีกไม่จำเป็นต้องได้รับอนุมัติจากคณะมนตรี เช่นกรณีเยอรมัน อิตาลี และญี่ปุ่น มีท่าทีที่จะฟื้นฟูนโยบายรุกรานอีก รัฐสมาชิกของสหประชาชาติอาจใช้กำลังจัดการกับรัฐเหล่านั้นไปได้ก่อน และแจ้งให้คณะมนตรีความมั่นคงเข้ามาดำเนินการแทน

นอกจากนั้นสมัชชาสหประชาชาติยังได้ลงมติว่า การใช้กำลังของประชาชนเพื่อปลดแอกการปกครองของชาติอื่นและการช่วยเหลือจากต่างชาติแก่ประชาชนเหล่านี้เป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย

ความคิดที่ว่าสงครามเป็นสิ่งโหดร้ายเป็นการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนสร้างความพินาศให้แก่ชีวิตและทรัพย์สินของประชาชนซึ่ง

---

¹ดูหน้า 122 ประกอบ

ควรจะต้องถูกห้ามอย่างเด็ดขาดได้มีมาแต่สมัยโบราณแต่เนื่องจากกฎหมายระหว่างประเทศยังยอมรับหลักการให้รัฐป้องกันสิทธิของตนเองได้ ในกรณีที่สิทธิของตนถูกละเมิดโดยรัฐอื่น และตราบเท่าที่ยังไม่มีองค์การกลางที่เข้มแข็งพอซึ่งมีอำนาจอย่างแท้จริงที่จะผดุงความยุติธรรมระหว่างรัฐ การช่วยตัวเองของรัฐที่เสียหาย เพราะสิทธิของตนถูกละเมิดโดยการใช้กำลังซึ่งหมายถึงการทำสงครามก็ย่อมเป็นสิ่งที่ชอบด้วยความยุติธรรมอยู่นั่นเอง

ความจำเป็นที่จะต้องมีกฎหมายสงคราม

เมื่อความคิดทั่วไปยังยอมรับว่าการทำสงครามเป็นอำนาจอธิปไตยของรัฐและเป็นการยากที่จะบริหารจัดการทำสงครามให้หมดสิ้นไปได้จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องมียกข้อห้ามและข้อจำกัดในการทำสงครามทำให้เกิดมีกฎหมายว่าด้วยสงครามขึ้น กฎหมายสงครามเป็นกฎเกณฑ์ในการทำสงคราม โดยเป็นที่รับรองกันจนเป็นหลักการในกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งคู่สงครามจะต้องยึดถือปฏิบัติในขณะที่ทำสงคราม ในสมัยกลางก่อนที่จะมีสนธิสัญญาเกี่ยวกับการทำสงครามการสู้รบระหว่างคู่สงครามดำเนินไปอย่างทารุณโหดร้ายและค่อยเริ่มเปลี่ยนแปลงไปในทางดีขึ้นภายใต้อิทธิพลของศาสนาคริสต์โดยเฉพาะภายหลังสงครามนโปเลียนและจาก ค.ศ. 1850 จนถึงสงครามโลกครั้งที่ 1 การปฏิบัติต่อคู่สงครามเริ่มมีมนุษยธรรมขึ้นและระหว่างนั้นได้เกิดมีสนธิสัญญาเกี่ยวกับการทำสงครามหลายฉบับ เช่น อนุสนธิสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 ที่บัญญัติกฎเกณฑ์ในการทำสงครามได้รับการรับรองยึดถือเป็นหลักการในกฎหมายระหว่างประเทศ

การเกิดของกฎหมายสงครามพอจะสรุปได้ว่าสืบเนื่องมาจากอิทธิพล 3 ประการ คือ

1. ความรู้สึกในด้านมนุษยธรรมเนื่องจากในครั้งโบราณการทำสงครามถือว่าเป็นการรบระหว่างทุกคนในรัฐและรัฐอาจจะใช้กำลังและวิธีทุกอย่างเพื่อผลสำเร็จในการทำลายล้างศัตรู การทำสงครามจึงเต็มไปด้วยความป่าเถื่อน เขี้ยมโหดทารุณต่อพลเมืองของรัฐศัตรูไม่ว่าจะเป็นสตรี เด็ก คนชรา

2. เนื่องจากมีหลักการที่ว่า การทำสงครามเป็นวิธีเพื่อบรรลุจุดมุ่งหมาย ฉะนั้นจะต้องใช้กำลังเพียงพอเท่าที่จำเป็นตามสถานการณ์ เพื่อก่อให้เกิดความสำเร็จในจุดมุ่งหมายในการทำสงครามมิใช่เพื่อทำลายเชื้อชาติ ทรัพย์สินหรือชีวิตมนุษย์

3. ในการทำสงครามของอัศวินสมัยก่อนยึดหลักความยุติธรรม มีการให้เกียรติซึ่งกันและกันและกันและวิธีการต่อสู้ภายใต้กฎเกณฑ์บางประการ เช่นไม่ทำร้ายผู้บาดเจ็บ ไม่ใช้วิธีที่ชั่วร้าย ไม่สุจริต

ที่มาของกฎหมายสงคราม

กฎเกณฑ์ของกฎหมายสงครามเริ่มปรากฏในสมัยกลาง (ค.ศ. 395-1453) โดยเกิดหลักการแยกผู้ทำการรบออกจากผู้ที่ไม่ทำการรบซึ่งปรากฏอยู่ในกฎเกณฑ์ทางศาสนาคริสต์ในปลายศตวรรษที่ 10 โดยกำหนดว่าในการทำสงครามจะต้องไม่ทำร้ายพระ นักบวช ผู้หญิง เด็กและคนชรา นอกจากนั้นการปฏิบัติของอัศวินซึ่งทำการรบในสมัยโบราณไม่นิยมใช้วิธีการที่ไม่สุจริต ชั่วร้ายก็เป็นรากฐานอย่างหนึ่งอันเป็นที่มาของกฎหมายสงคราม

ในระหว่างสงครามกลางเมืองของสหรัฐอเมริกา ประธานาธิบดีลินคอล์น ได้มอบให้นักกฎหมายชื่อ ฟรังซิส เรเบอร์ ร่างประมวลกฎหมายทหาร (ค.ศ. 1861-1864) กฎหมายฉบับนี้แม้ว่าจะเป็นกฎหมายภายในของรัฐแต่ก็ถือได้ว่าเป็นความพยายามครั้งแรกที่จะรวบรวมหลักเกณฑ์ในการทำสงครามทั้งหมด และในปี ค.ศ. 1884 อังกฤษก็ได้จัดทำประมวลกฎหมายทหารในทำนองเดียวกัน

หลักเกณฑ์ของกฎหมายสงครามที่บัญญัติไว้ในรูปสนธิสัญญาซึ่งใช้บังคับในการทำสงครามทางบก ทางทะเล และทางอากาศมีรากฐานมาจากธรรมเนียมที่ยึดถือปฏิบัติทางทหารในสมัยโบราณ ต่อมาในศตวรรษที่ 19,20 ได้มีการทำสนธิสัญญาระหว่างประเทศต่าง ๆ วางกฎเกณฑ์ในการทำสงครามซึ่งส่วนใหญ่ก็ได้รวบรวมมาจากจารีตประเพณีที่คู่สงครามเคยยึดถือปฏิบัติ และขณะเดียวกันประเทศต่าง ๆ ก็ได้ออกกฎหมายภายในของตน

วางระเบียบข้อบังคับในการทำสงครามใช้สำหรับกองทัพของตนโดยยึดจารีตประเพณีในการทำสงครามเป็นหลักเกณฑ์ ปัจจุบันส่วนใหญ่ของกฎหมายสงครามอยู่ในรูปของสนธิสัญญาโดยเฉพาะสนธิสัญญาหลายฝ่ายซึ่งมีลักษณะเป็นสนธิสัญญาประเภทกฎหมายโดยมีรัฐเป็นจำนวนมากเข้าเป็นภาคีในสนธิสัญญาก่อให้เกิดหลักการเกี่ยวกับการทำสงครามที่ยอมรับในกฎหมายระหว่างประเทศ สนธิสัญญาดังกล่าวได้แก่

1. คำประกาศกรุงปารีส ค.ศ. 1856 เกี่ยวกับการทำสงครามทางทะเล ซึ่งมีภาคีลงนามในชั้นแรก 7 ประเทศ ต่อมารัฐอื่น ๆ หลายรัฐได้เข้าร่วมด้วย

2. อนุสนธิสัญญาเจนีวา 22 สิงหาคม ค.ศ. 1864 เกี่ยวกับการช่วยเหลือผู้บาดเจ็บและเจ็บป่วยในสนามรบ

3. คำประกาศกรุงเซนต์ปีเตอ์เบิร์ก 29 พฤศจิกายน ค.ศ. 1868 เกี่ยวกับการใช้กระสุนระเบิดมีรัฐ 17 รัฐได้ลงนามในคำประกาศ

4. ประกาศกรุงปารีสเซล ค.ศ. 1874 บัญญัติกฎหมายเกี่ยวแก่สงครามทางบก

5. อนุสัญญากรุงเฮก 29 กรกฎาคม ค.ศ. 1899 เกี่ยวกับการทำสงครามทางบก

6. อนุสัญญาเจนีวา 6 กรกฎาคม ค.ศ. 1906 เกี่ยวกับการดูแลผู้เจ็บป่วย และบาดเจ็บในสนามรบรวมทั้งเชลยศึก

7. อนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907

ฉบับที่ 3 ว่าด้วยเกี่ยวกับการเริ่มการสู้รบ

ฉบับที่ 4 ว่าด้วยกฎหมายและจารีตประเพณีในการทำสงคราม

ทางบก

ฉบับที่ 5 ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของประเทศเป็นกลางในสงครามทางบก

ฉบับที่ 6 ว่าด้วยฐานะของเรือสินค้าศัตรูเมื่อเกิดสงคราม

ฉบับที่ 7 ว่าด้วยการเปลี่ยนเรือสินค้าเป็นเรือรบ

ฉบับที่ 8 ว่าด้วยการวางทุ่นระเบิดชนิดกระทบแล้วระเบิด

ฉบับที่ 9 ว่าด้วยการระดมยิงโดยกองเรือในเวลาสงคราม

ฉบับที่ 10 การใช้หลักเกณฑ์ในอนุสัญญาเจนีวาในสงคราม

ทางทะเล

ฉบับที่ 11 ว่าด้วยข้อจำกัดในการใช้สิทธิจับกุมในสงคราม

ทางทะเล

ฉบับที่ 12 ว่าด้วยการตั้งศาลทรัพย์สินระหว่างประเทศ

ฉบับที่ 13 สิทธิและหน้าที่ของชาติเป็นกลางในสงครามทาง

ทะเล

อนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 ซึ่งวางกฎเกณฑ์ในการทำสงคราม นับได้ว่าเป็นความสำคัญมากแม้ว่าปัจจุบันจะล้าสมัยไปบ้างเพราะสภาวะการณ์ของโลกได้เปลี่ยนแปลงไปประกอบกับได้มีการพัฒนาอาวุธใหม่ ๆ แต่ก็ใช้อนุสัญญาที่รวบรวมมาจากจารีตประเพณีในการทำสงคราม ซึ่งโดยปรกติจารีตประเพณีเป็นกฎหมายที่ใช้บังคับได้อยู่แล้วกับรัฐทุกรัฐ โดยไม่จำเป็นต้องมีสนธิสัญญา แต่เนื่องจากจารีตประเพณีเป็นสิ่งที่ยากแก่การวินิจฉัยว่าการกระทำอย่างใดที่นานาชาติได้รับรองแล้วจึงเป็นการสะดวกที่จะกำหนดให้เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปสนธิสัญญา

8. พิธีสารเจนีวา 18 มิถุนายน ค.ศ. 1925 เกี่ยวกับการห้ามใช้แก๊สพิษและสงครามเชื้อโรคในการทำสงคราม

9. อนุสัญญาเจนีวา 27 กรกฎาคม ค.ศ. 1929

ฉบับที่ 1 เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก

ฉบับที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1906 เกี่ยวกับผู้เจ็บป่วยและบาดเจ็บในสนามรบ

10. พิธีสารกรุงลอนดอน 6 พฤศจิกายน ค.ศ. 1936 เกี่ยวกับการใช้เรือดำน้ำต่อเรือสินค้า

11. อนุสัญญาเจนีวา 12 สิงหาคม ค.ศ. 1949 ซึ่งบังคับใช้อยู่ในปัจจุบันมีประเทศให้สัตยาบันและรับรอง 135 ประเทศรวมทั้งประเทศไทยก็เป็นภาคีในอนุสัญญาด้วยมี 4 ฉบับ

ฉบับที่ 1 เกี่ยวกับผู้เจ็บป่วยและบาดเจ็บในสนามรบ

ฉบับที่ 2 เกี่ยวกับผู้บาดเจ็บและเจ็บป่วยและเรือแตกในสงครามทางทะเล

ฉบับที่ 3 เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึก

ฉบับที่ 4 เกี่ยวกับการป้องกันพลเรือนในเวลาสงคราม

นับตั้งแต่ได้เกิดมีอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 วิธีการสู้รบและอาวุธที่ใช้ในการทำสงครามได้รับการพัฒนาให้มีประสิทธิภาพร้ายแรงยิ่งขึ้นซึ่งระยะเวลาได้ผ่านไปกว่า 20 ปีแล้ว รัฐต่าง ๆ จึงเห็นความจำเป็นจะต้องร่างกฎเกณฑ์เพิ่มเติมเพื่อคุ้มครองพลเรือนผู้บาดเจ็บและเจ็บป่วยในสนามรบให้รัดกุมยิ่งขึ้น คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศจึงได้ริเริ่ม โดยร่วมกับผู้เชี่ยวชาญของรัฐบาลชาติต่าง ๆ 70 ประเทศ ร่างข้อกำหนดเพิ่มเติมอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 ในปี ค.ศ. 1972 ร่างข้อกำหนดเพิ่มเติมดังกล่าวได้ถูกเสนอให้รัฐบาลซึ่งเป็นภาคีในอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 พิจารณาลงนามและให้สัตยาบัน แต่ขณะนี้ประเทศไทยยังไม่ได้ให้สัตยาบัน

12. อนุสัญญากรุงเฮก 14 พฤษภาคม ค.ศ. 1954 กระทำภายใต้ความอุปถัมภ์ของ U.N.E.S.C.O. เกี่ยวกับการป้องกันทรัพย์สินทางวัฒนธรรมในเวลาสงคราม

13. สนธิสัญญาห้ามแพร่อาวุธนิวเคลียร์ ค.ศ. 1970

14. อนุสัญญาวันที่ 10 เมษายน ค.ศ. 1972 ห้ามการผลิต สะสม อาวุธเชื้อโรคและบังคับให้ทำลายถ้ามีอยู่

15. สนธิสัญญาห้ามติดตั้งอาวุธนิวเคลียร์และอาวุธทำลายล้างในท้องทะเล ค.ศ. 1972

16. อนุสัญญาเจนีวา วันที่ 10 ตุลาคม ค.ศ. 1980 จำกัดการใช้อาวุธที่ทำให้เกิดเพลิงไหม้ เช่น ระเบิดนาปาล์ม, ระเบิดบก

นอกจากที่กล่าวมาแล้วยังมีสนธิสัญญาบางฉบับที่แม้ไม่ได้รับการให้สัตยาบัน แต่มีคุณค่าในทางกฎหมาย เช่น ประกาศกรุงลอนดอน 28 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1909 ว่าด้วยกฎเกณฑ์ในการทำสงครามทางทะเล ซึ่งในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 คู่สงครามส่วนใหญ่ได้ยึดถือปฏิบัติและสนธิสัญญาออสเตรีย 6 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1922 เกี่ยวกับการใช้เรือดำน้ำและแก๊สพิษในเวลาสงคราม นอกจากนี้ยังมีสนธิสัญญาบางฉบับที่ได้กล่าวถึงกฎเกณฑ์เกี่ยวกับการทำสงคราม เช่น สนธิสัญญาเกี่ยวกับความเป็นกลางทางทะเล 20 กุมภาพันธ์

ค.ศ. 1928 ของรัฐต่าง ๆ ในทวีปอเมริกา สถาบันกฎหมายระหว่างประเทศได้
เคอร์ร่างกฎหมายเกี่ยวกับกฎและจารีตประเพณีในการทำสงคราม ค.ศ. 1878
กฎเกณฑ์ในการทำสงครามทางบก ค.ศ. 1880 และในสงครามทางทะเล
ค.ศ. 1913 นอกจากนี้ยังมีร่างกฎหมายเกี่ยวกับการทำสงครามทางอากาศ
กรุงเฮก ค.ศ. 1923 สำหรับกฎหมายภายในของประเทศต่าง ๆ ก็ได้มีข้อ
กำหนดเกี่ยวกับการทำสงครามเพื่อให้กองทัพของตนยึดถือปฏิบัติ เช่น
กฎหมายเกี่ยวกับสงครามทางทะเลของประเทศฝรั่งเศส ค.ศ. 1681 และ
ค.ศ. 1964 กฎเกี่ยวกับวินัยของกองทัพ ค.ศ. 1966

สนธิสัญญาเกี่ยวกับการทำสงครามส่วนใหญ่มีรากฐานมาจากจารีต
ประเพณี ซึ่งได้ถูกนำมาบัญญัติไว้ในรูปสนธิสัญญา ในจำนวนสนธิสัญญาทั้ง
หลายนั้นอนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 เกี่ยวกับการทำสงครามมีความสำคัญ
มากที่สุด แม้ว่าอนุสัญญาดังกล่าวจะมีข้อบกพร่องที่ระบุว่า “บทบัญญัติใน
อนุสัญญานี้ใช้บังคับระหว่างคู่สัญญา และถ้าคู่สัญญาทุกฝ่ายเป็นภาคีของ
อนุสัญญานี้” ซึ่งเป็นผลให้ในสงครามโลกครั้งที่ 1 และที่ 2 เยอรมันปฏิเสธที่จะ
ปฏิบัติตามอนุสัญญากรุงเฮกดังกล่าว เพราะอ้างว่ามีรัฐที่ไม่ได้เป็นสมาชิกของ
อนุสัญญาเข้าร่วมสงครามด้วย แต่ศาลอาชญากรรมเบอร์ลินได้ตัดสินว่าอนุ
สัญญากรุงเฮกใช้บังคับกับรัฐที่ไม่ได้เป็นภาคีด้วย เช่น เชกโกสโลวาเกีย¹ เพราะ
ข้อความในอนุสัญญากรุงเฮกส่วนใหญ่เป็นจารีตประเพณีระหว่างประเทศ ซึ่ง
ทุกประเทศต้องปฏิบัติตามอยู่แล้ว ไม่จำเป็นต้องเป็นภาคี นอกจากนั้นศาลยัง
เห็นว่า อนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1929 เกี่ยวกับการปฏิบัติต่อเชลยศึกและผู้เจ็บ
ป่วยบาดเจ็บในสนามรบ เป็นหลักการเกี่ยวกับมนุษยธรรมถือเป็นหลัก
กฎหมายทั่วไปที่ยอมรับโดยประเทศศิวิไลซ์ทั้งหลายแม้ไม่ได้เป็นภาคีก็ต้อง
ปฏิบัติตาม

¹ Ch. Rousseau. Droit international public. 1953 p. 541

การเริ่มต้นของสงคราม

โดยปกติสงครามเริ่มต้นเมื่อมีการประกาศสงคราม โดยผู้รุกราน หรือผู้ถูกรุกรานหรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดให้เห็นว่าเป็นการทำสงคราม ในสงครามรัสเซีย - ญี่ปุ่น ค.ศ. 1909 การเริ่มของสงครามเกิดขึ้นเมื่อเรือรบญี่ปุ่นโจมตีเรือรบรัสเซีย ที่เมืองท่าพอร์ตอาเธอร์ เพียงแต่การตัดความสัมพันธ์ทางการทูตยังไม่ถือว่าเป็นการเริ่มของสงคราม

เนื่องจากสงครามเมื่อเกิดขึ้นแล้วย่อมก่อให้เกิดความเสียหายอย่างใหญ่หลวงแก่ทรัพย์สินและตัวบุคคลแก่รัฐคู่สงคราม โดยเฉพาะรัฐที่ถูกโจมตี ก่อนจึงได้มีหลักการที่ยึดถือกันมาช้านานกว่าจะต้องให้คำเตือนแก่ศัตรูก่อนที่จะทำการโจมตี Grotius และ Vattel มีความเห็นว่า การประกาศสงครามเป็นสิ่งจำเป็นที่จะก่อให้เกิดสถานะสงครามขึ้น ถึงกระนั้นความเห็นของนักนิติศาสตร์เกี่ยวกับการประกาศสงครามก็ยังแตกต่างกันอยู่ ลัทธิเองไกล-แซกซัน เห็นว่าสงครามอาจจะเกิดขึ้นได้โดยไม่จำเป็นต้องประกาศสงคราม โดยอ้างว่าการโจมตีโดยไม่ประกาศสงครามย่อมทำให้ผู้โจมตีได้เปรียบและเมื่อมีการโจมตีเกิดขึ้นก็ย่อมทราบได้ว่ามีสงครามโดยไม่จำเป็นต้องประกาศ

ตามประวัติศาสตร์ก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ญี่ปุ่นเคยโจมตีจีน เมื่อวันที่ 25 กรกฎาคม ค.ศ. 1894 และโจมตีรัสเซียเมื่อวันที่ 9 กุมภาพันธ์ 1904 โดยไม่ได้ประกาศสงครามฉะนั้นเพื่อขจัดปัญหาดังกล่าว อนุสัญญากรุงเฮก ลงวันที่ 18 ตุลาคม 1907 ฉบับที่ 3 เกี่ยวกับการเริ่มต้นสงคราม

จึงระบุว่า ผู้เป็นฝ่ายในสัญญาจะไม่เริ่มการต่อสู้ก่อนจะมีการเตือนล่วงหน้า โดยชัดแจ้งเสียก่อน ซึ่งอาจจะเป็นการประกาศสงครามโดยแสดงเหตุผล ในการประกาศสงคราม (Declaration of War) หรือในรูปคำขาด (Ultimatum)

การประกาศสงครามเป็นการแสดงเจตนาฝ่ายเดียวอย่างชัดแจ้ง ของรัฐที่เริ่มสงครามไปยังรัฐอีกรัฐหนึ่งก่อนที่จะเริ่มสงคราม เพื่อแจ้งให้ ทราบว่าสถานะสันติระหว่างรัฐทั้งสองสิ้นสุดลงและรัฐทั้งสองจะอยู่ในสถานะ สงครามการประกาศสงครามไม่จำเป็นที่รัฐอีกฝ่ายหนึ่งจะต้องตอบรับ ถือ ว่าสภาพสงครามได้เกิดขึ้นทันทีนับจากการประกาศสงคราม

การประกาศสงครามโดยปกติเป็นอำนาจของฝ่ายบริหาร แต่ ขณะนี้รัฐธรรมนูญของประเทศต่าง ๆ มีความโน้มเอียงที่จะให้สภานิติบัญญัติ เข้ามีส่วนควบคุมด้วย เพราะพิจารณาเห็นว่าการทำสงครามมีผลร้ายแรง แก่ชีวิต ทรัพย์สิน และประชาชนมาก จึงต้องให้ฝ่ายนิติบัญญัติเป็นผู้ควบคุม อนุมัติ มาตรา 35 รัฐธรรมนูญของฝรั่งเศส ค.ศ. 1958 ได้ระบุให้เป็นอำนาจ ของรัฐสภาที่จะอนุญาตให้ฝ่ายบริหารประกาศสงครามได้

รัฐธรรมนูญประเทศไทย พ.ศ. 2517 มาตรา 194 บัญญัติให้เป็น พระราชอำนาจของพระมหากษัตริย์ที่จะประกาศสงคราม เมื่อได้รับความ เห็นชอบของรัฐสภา มติให้ความเห็นชอบของรัฐสภาต้องมีคะแนนเสียงไม่ น้อยกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมดของทั้งสองสภา ซึ่งต้องประชุม ร่วมกันตามมาตรา 165 (3)

การประกาศสงครามอย่างมีเงื่อนไขในรูปคำขาด เป็นการบังคับ ให้รัฐหนึ่งทำหรืองดเว้นกระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ภายในกำหนดเวลาซึ่ง ปกติเป็นระยะสั้นมาก เมื่อพ้นกำหนดระยะเวลาแล้วรัฐที่ได้รับคำขาดไม่ ปฏิบัติตาม ก็ถือว่าสถานะสงครามได้เกิดขึ้น ในคำขาดต้องระบุด้วยว่าจะ กระทำสงคราม ถ้ามิได้มีการปฏิบัติตามเงื่อนไข

เยอรมันเคยยื่นคำขาดเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 1914 ให้เบลเยียมซึ่ง ขณะนั้นมีสภาพเป็นรัฐเป็นกลางถาวรยอมให้กองทัพเยอรมันผ่าน แต่เบลเยียม ปฏิเสธเพราะเห็นว่าขัดกับหลักความเป็นกลางของตน ดังนั้นในวันที่ 4 สิงหาคม 1914 เยอรมันได้ยกทัพบุกเบลเยียม ในสงครามโลกครั้งที่ 2 วันที่

1 กันยายน 1939 อังกฤษส่งบันทึกไปให้เยอรมันทราบว่าตนจะปฏิบัติตามพันธกรณีที่มีกับโปแลนด์ เว้นแต่เยอรมันจะยุติการรุกรานและถอนกองทัพจากประเทศนั้น เยอรมันไม่ตอบ ต่อมาในวันที่ 3 กันยายน 1939 เวลา 9.00 น. อังกฤษได้ยื่นบันทึกอีกฉบับหนึ่งแจ้งว่าถ้าเยอรมันไม่ตอบภายใน 11.00 น. ของวันนั้นก็ให้ถือว่าสภาวะสงครามได้เกิดขึ้นระหว่างประเทศทั้งสอง การประกาศสงครามตามตัวอย่างที่กล่าวมาเป็นรูปของการประกาศสงครามอย่างมีเงื่อนไขในรูปคำขาด

เมื่อประกาศสงครามแล้วคู่สงครามก็เริ่มใช้กำลังเข้าโจมตีได้ แต่มาตรา 2 ของอนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 ฉบับที่ 3 ได้ระบุให้คู่สงครามแจ้งการเกิดสงครามไปให้ประเทศเป็นกลางทราบโดยมิชักช้า มิฉะนั้นจะไม่มีผลต่อประเทศเป็นกลางแต่อย่างใด

เป็นที่น่าสังเกตว่าอนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 ใช้บังคับเฉพาะภาคีสัญญาเท่านั้น ฉะนั้นมีปัญหาว่าหากเกิดสงครามขึ้นรัฐที่ไม่ได้เป็นภาคีสัญญาจะเริ่มสงครามขึ้นได้โดยไม่มีการประกาศสงครามหรือไม่ หรือในสงครามใหญ่ซึ่งมีการสู้รบกันหลายประเทศ ถ้ามีประเทศเดียวที่ไม่ได้เป็นภาคีสัญญา หรือลงนามแล้วแต่ไม่ให้สัตยาบัน ข้อกำหนดดังกล่าวจะใช้บังคับได้หรือไม่ (หลายประเทศเช่น รัสเซีย, ตุรกี, และอิตาลีไม่ได้ให้สัตยาบันอนุสัญญา)

นักนิติศาสตร์บางท่าน เช่น Quadri เห็นว่า การประกาศสงครามตามอนุสัญญาฉบับที่ 3 กรุงเฮก ค.ศ. 1907 เป็นจารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศซึ่งรัฐต่าง ๆ ยอมรับนับถือปฏิบัติกันมาก่อนจะมีอนุสัญญากรุงเฮก โดยมีมาแต่สมัยกรีก โรมัน และในสมัยกลาง Federic Barberousse ได้ประกาศใน ค.ศ. 1187 และ Charles IV ใน ค.ศ. 1350 Grotius ก็ได้ยอมรับเช่นเดียวกัน แต่ในระยะก่อนสงครามโลกครั้งที่ 1 ได้มีการรบหลายครั้ง ซึ่งไม่มีการประกาศสงคราม เช่น สหรัฐอเมริกาทำสงครามกับอังกฤษในปี ค.ศ. 1812 ญี่ปุ่นบุกจีน ในปี ค.ศ. 1894 และโจมตีรัสเซีย ในปี ค.ศ. 1904 และก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 ญี่ปุ่นบุกจีนอีก ในปี ค.ศ. 1931 โดยมิได้มีการประกาศสงครามแต่อย่างใด ในสงครามโลกครั้งที่ 2 สัมพันธมิตร

ยังเคารพกฎเกณฑ์ในการประกาศสงคราม แต่ฝ่ายเยอรมันไม่ยอมปฏิบัติ ตามโดยทำการรุกรานประเทศต่าง ๆ เช่น เยอรมันบุกโปแลนด์ ในปี ค.ศ. 1939 บุกรัสเซีย ในปี ค.ศ. 1941 โดยมีได้ประกาศสงคราม ญี่ปุ่นและ รัสเซียก็เช่นเดียวกันญี่ปุ่นโจมตีเพิลฮาเบอร์ของสหรัฐโดยไม่บอกกล่าว ซึ่งเป็นผลให้สหรัฐประกาศสงครามกับญี่ปุ่น รัสเซียบุกฟิลแลนด์ในปี ค.ศ. 1939 โดยไม่ได้ประกาศสงครามเช่นเดียวกัน

เมื่อยอมรับว่าอนุสัญญากรุงเฮกเป็นแต่เพียงรวบรวมการกระทำ ต่าง ๆ ที่รัฐถือปฏิบัติจนถือเป็นจารีตประเพณีในกฎหมายระหว่างประเทศ ฉะนั้นหลักเกณฑ์ในการประกาศสงครามก่อนเริ่มสงครามจะต้องใช้บังคับ แก่รัฐที่แม้ไม่ได้เป็นภาคีในอนุสัญญากรุงเฮกด้วย รัฐที่ทำสงครามโดย ไม่ประกาศถือว่าละเมิดกฎหมายระหว่างประเทศ แต่นักนิติศาสตร์ เช่น Strupp หรือ Kunz เห็นว่ารัฐที่ไม่ได้เป็นภาคีในอนุสัญญากรุงเฮกไม่มีหน้าที่ จะต้องประกาศสงครามตามข้อกำหนดในอนุสัญญากรุงเฮก เพราะไม่ได้ ผูกพันเป็นภาคีในอนุสัญญา แต่ศาลทหารนูรมเบอร์กในคำพิพากษาเมื่อวันที่ 1 ตุลาคม ค.ศ. 1946 ได้นำอนุสัญญากรุงเฮกมาใช้บังคับกับรัฐที่ไม่ได้เป็น คู่สัญญา เช่นเชคโกสโลวาเกียด้วย

หลังจากสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง การปะทะกันด้วยอาวุธ ในรูปของสงคราม คู่กรณีมักจะไม่นิยมประกาศสงคราม เพราะถือว่า หลักการที่รัฐต้องประกาศสงคราม ซึ่งกำหนดไว้ในอนุสัญญากรุงเฮกก่อน ข้างจะล้าสมัย⁽¹⁾ เพราะ

1. การไม่ประกาศสงคราม ทำให้ฝ่ายที่ทำการโจมตีก่อนได้ เปรียบในทางยุทธศาสตร์

2. การประกาศสงคราม โดยหลักการที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ ของประเทศต่าง ๆ ส่วนใหญ่ มอบให้สภาเป็นผู้อนุมัติ ซึ่งการดำเนินการ ตามขั้นตอนดังกล่าวใช้เวลานาน เป็นเหตุให้คู่สงครามอีกฝ่ายหนึ่งได้รู้ตัวและ ดำเนินการป้องกันแก้ไข การประกาศสงครามดังกล่าวเหมาะสำหรับอาวุธ

---

¹Marie Francois Furet la guerre et le droit, Paris 1979 p.19.

ที่ใช้ในการรบในสมัยก่อน แต่ในปัจจุบันอาวุธที่ใช้ในการทำสงครามได้รับการพัฒนาให้มีอำนาจสูง และโจมตีได้รวดเร็ว เช่น หัวรบจรวดนิวเคลียร์ ซึ่งบรรลุถึงเป้าหมายรวดเร็วมาก ไม่สามารถที่จะให้ศัตรูได้รู้ล่วงหน้าก่อนได้ ประมุขของรัฐหรือผู้มีอำนาจจะต้องตัดสินใจทันทีในการโจมตีหรือโต้ตอบ

3. การประกาศสงครามไม่ทำให้การทำสงครามเป็นสิ่งที่ชอบด้วยกฎหมาย เพราะกฎบัตรสหประชาชาติ ห้ามรัฐสมาชิกใช้กำลังในการขัดข้อพิพาท

ผลของสงคราม

สงครามเมื่อเกิดขึ้นย่อมก่อให้เกิดผลระหว่างรัฐและพลเมืองของรัฐคู่สงครามและรัฐที่ไม่ได้ร่วมในการสงครามโดยทำให้เกิด

1. สภาวะของสงครามเข้าแทนสภาวะสันติระหว่างคู่สงคราม
2. ก่อให้เกิดสภาวะเป็นกลางของประเทศที่ไม่ได้ร่วมในการสงคราม

3. สนธิสัญญาที่ได้ทำขึ้นก่อนการประกาศสงครามระหว่างคู่สงครามสิ้นสุดลง ยกเว้นสัญญาที่ระบุให้ใช้ในเวลาสงคราม เช่น อนุสัญญากรุงเฮก ค.ศ. 1907 ว่าด้วยกฎหมายและจารีตประเพณีในการทำสงคราม สนธิสัญญาเกี่ยวกับดินแดน เช่น สนธิสัญญายกดินแดนหรือสนธิสัญญาที่ระบุชัดเจนว่าให้ดำเนินต่อไปแม้ว่าจะเกิดสงครามเช่น สนธิสัญญาระหว่างอังกฤษกับรัสเซีย โดยตกลงกันว่าจะต้องชำระหนี้สินแม้ว่าจะเกิดสงคราม

สำหรับสัญญาหลายฝ่ายระหว่างรัฐคู่สงครามถือว่าระงับการใช้ชั่วคราวเท่านั้น แต่สำหรับรัฐคู่สงครามกับผู้ที่ไม่ได้ร่วมสงครามดำเนินไปตามปกติ

ผลของสงครามเกี่ยวกับรัฐคู่สงคราม

เมื่อเกิดสงครามขึ้น ความสัมพันธ์ของรัฐคู่สงครามซึ่งดำเนินมาตามปกติก่อนการเกิดสงครามย่อมจะเปลี่ยนแปลงไปคือ

1. ความสัมพันธ์ทางการทูตสิ้นสุดลง ซึ่งรวมทั้งงานของกงสุลตามทางปฏิบัติจนกระทั่งถึงสงครามโลกครั้งที่ 1 เมื่อเกิดสงครามขึ้นผู้แทน

ทางการทูตก็จะถูกเรียกกลับทันที หรือรีบเดินทางออกนอกประเทศของศัตรูแต่ระยะหลังได้มีการแลกเปลี่ยนผู้แทนทางการทูตกันในดินแดนของประเทศเป็นกลางในสงครามโลกครั้งที่ 2 รัฐคู่สงครามมักจะยอมให้ทูตฝ่ายตรงข้ามกลับประเทศได้ เมื่อทูตของตนได้ออกจากประเทศคู่สงครามแล้ว สงครามโลกครั้งที่ 2 รัสเซียเคยกักกันทูตเยอรมันและญี่ปุ่นที่จะประจำอยู่ในบุลกาเรียและฮังการีในปี ค.ศ. 1944 และปล่อยตัวไปเมื่อ ค.ศ. 1954 สำหรับงานของกงสุลในการปกป้องคุ้มครองผลประโยชน์ของคนในสัญชาติหรือการเก็บรักษาเอกสาร ก็อาจจะฝากให้อยู่ในความดูแลของผู้แทนทางการทูตของประเทศเป็นกลางซึ่งประเทศคู่สงครามอาจจะเลือกประเทศเป็นกลางชาติเดียวกันเป็นผู้คุ้มครองก็ได้ เช่นในปี ค.ศ. 1911 อิตาลีและตุรกีขอให้เยอรมันช่วยคุ้มครองให้ หรือรัฐคู่สงครามอาจจะเลือกให้หลายรัฐเข้าคุ้มครอง เช่น ในสงครามกรีก - ตุรกี ในปี ค.ศ. 1897 กรีกมอบให้กงสุลฝรั่งเศส อังกฤษ และรัสเซีย เป็นผู้คุ้มครองผลประโยชน์ ระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 สวิตเซอร์แลนด์ได้รับมอบหน้าที่ให้อารักขาผลประโยชน์ของประเทศคู่สงคราม 35 ประเทศ

สำหรับผู้แทนทางการทูต ยังคงได้สิทธิสภาพนอกอาณาเขตแต่โดยทั่วไปจะกระทำกิจการได้ก็โดยได้รับความช่วยเหลือจากผู้แทนของประเทศที่เป็นกลางที่เข้ามาคุ้มครองผลประโยชน์แม้แต่สถานทูตก็ต้องถูกปิด และฝากไว้ให้อยู่ในความดูแลของประเทศเป็นกลางที่คุ้มครอง

2. ทรัพย์สินของรัฐคู่สงครามที่มีอยู่ในดินแดนจะถูกยึด นอกจากสถานทูต

3. รัฐคู่สงครามมีสิทธิจะจับไล่ คนในสัญชาติของศัตรูออกนอกประเทศ

4. สนธิสัญญา 2 ฝ่ายระหว่างรัฐคู่สงครามที่ได้ทำไว้ก่อนการประกาศสงครามสิ้นสุดลง ยกเว้นสัญญาที่ระบุหรือมีวัตถุประสงค์ให้นำมาใช้ในเวลาสงครามหรือในสัญญาได้ระบุให้มีการปฏิบัติตามสัญญาแม้ว่าจะเกิดสงคราม หรือสัญญาเกี่ยวกับดินแดน

สำหรับสัญญาหลายฝ่าย ผลของสัญญาระหว่างรัฐคู่สงครามถือว่างดใช้ชั่วคราว

ผลของสงครามต่อบุคคล สัญชาติของกลุ่มสงคราม

สงครามย่อมส่งผลร้ายต่อบุคคลสัญชาติของกลุ่มสงคราม แต่เดิมเมื่อเกิดสงครามบุคคลสัญชาติของกลุ่มสงครามอาจจะอาศัยอยู่ต่อไปอย่างอิสระในดินแดนของรัฐ ซึ่งรัฐศัตรูยินยอม อาทิเช่น ฝรั่งเศสปฏิบัติในปี ค.ศ. 1756 หรือโดยได้รับสิทธิจากสนธิสัญญาเช่น สัญญาฝรั่งเศส - อังกฤษ ในปี ค.ศ. 1794 แต่ต่อมาการปฏิบัติได้เปลี่ยนไป เมื่อเกิดสงครามขึ้นรัฐคู่สงครามอาจจะจับบุคคลในสัญชาติของกลุ่มสงครามเป็นเชลย หรือขับให้ออกนอกประเทศระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1 และครั้งที่ 2 ปรากฏว่ารัฐคู่สงครามใช้วิธีกักกันบุคคลในสัญชาติของกลุ่มสงครามไว้ในค่ายกักกัน ระหว่าง ค.ศ. 1939-1940 ฝรั่งเศสกักกันคนสัญชาติศัตรูประมาณ 15,000 คน อเมริกา 12,071 ใน ค.ศ. 1942 คาเนาตา 25,000 คน

ในปี ค.ศ. 1945 คณะกรรมการกาชาดระหว่างประเทศได้ร่างข้อกำหนดเกี่ยวกับคุ้มครองพลเรือนในเวลาสงครามซึ่งร่างนี้ได้รับความเห็นชอบจากการประชุมกาชาดสากลที่กรุงสต็อกโฮล์ม ในปี ค.ศ. 1948 และได้นำหลักการดังกล่าวไปเป็นหลักในการทำอนุสัญญาเจนีวา เมื่อวันที่ 12 สิงหาคม 1949 โดยมีรัฐ 135 ประเทศเป็นภาคีในสนธิสัญญา สนธิสัญญาฉบับนี้ได้ระบุให้บุคคลสัญชาติของรัฐคู่สงครามมีสิทธิเมื่อเกิดสงครามขอออกไปจากดินแดนของรัฐศัตรูได้ ถ้าการเดินทางนั้นไม่กระทบกระเทือนผลประโยชน์ของรัฐ และถ้ารัฐศัตรูปฏิเสธไม่ยอมอนุญาตให้ออกนอกประเทศผู้ขอมีสิทธินำคดีขึ้นสู่ศาลได้ พลเมืองของรัฐคู่สงครามถูกบังคับให้ทำงานได้เพียงเท่าที่บุคคลของรัฐนั้นถูกบังคับจะถูกกักกันตัวได้ก็ต่อเมื่อความปลอดภัยของรัฐบังคับให้ต้องทำเช่นนั้น ผู้ถูกกักกันมีสิทธิที่จะนำคดีขึ้นฟ้องร้องต่อศาลได้ และจะต้องได้รับการปฏิบัติอย่างดีในด้านอาหารการแต่งกาย การรักษาพยาบาล การประกอบกิจทางศาสนา จะทรมาณร่างกายผู้ถูกกักกันไม่ได้ นอกจากนี้ยังกำหนดให้พลเรือนเหล่านี้ได้รับการเคารพในตัวบุคคล เกียรติศักดิ์ ความเชื่อในทางศาสนา และสิทธิในครอบครัว

ก่อนเกิดอนุสัญญาเจนีวา ค.ศ. 1949 สิทธิของบุคคลสัญชาติรัฐคู่สงครามในการฟ้องร้องคดีไม่ได้รับการคุ้มครอง ได้มีความคิดเห็นของ

นักกฎหมายแตกต่างกัน ความคิดเห็นของนักนิติศาสตร์ภาคพื้นยุโรป เช่น J.J.Rousseau เห็นว่าสงครามเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐ ไม่ใช่ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ฉะนั้นบุคคลของรัฐคู่สงครามไม่ควรจะได้รับการถูกรอนสิทธิ นักนิติศาสตร์ฝ่ายอังกฤษ - อเมริกา มีความเห็นตรงกันข้าม โดยถือว่าสงครามมิได้เป็นการต่อสู้ระหว่างรัฐเท่านั้นแต่มุ่งต่อประชาชนของรัฐคู่ศัตรูด้วย แม้ว่าอนุสัญญากรุงเฮกฉบับที่ 4 ค.ศ. 1907 เกี่ยวกับกฎหมายและประเพณีในการทำสงครามทางบกมาตรา 23-h จะระบุห้ามมิให้รัฐคู่สงครามประกาศยกเลิกลงหรือไม่รับรัฐสิทธิของบุคคลสัญชาติรัฐคู่สงครามในทางศาล แต่หลายประเทศโดยเฉพาะประเทศอังกฤษก็ไม่ยอมปฏิบัติตาม โดยปฏิเสธไม่ให้สิทธิการฟ้องร้องต่อศาลแก่ชนชาติศัตรูนอกจากในกรณีที่ถูกกล่าวหาเท่านั้น

ผลของสงครามเกี่ยวกับทรัพย์สินรัฐคู่สงครามในดินแดนของรัฐศัตรู

แต่ก่อนนั้นเมื่อเกิดสงคราม รัฐมีสิทธิริบทรัพย์สินไม่ว่าของบุคคลหรือของรัฐศัตรู ต่อมาในศตวรรษที่ 18, 19 ความคิดเห็นได้เปลี่ยนแปลงไป โดยถือว่ารัฐศัตรูมีสิทธิริบทรัพย์สินเฉพาะของรัฐคู่สงครามเท่านั้น ทรัพย์สินของบุคคลชาติศัตรูจะต้องไม่ถูกริบ แต่จะยึดทรัพย์สินนั้นไว้ได้ ถ้าหากริบหรือขายทรัพย์สินนั้นไปก็จะต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่เจ้าของ

ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 รัฐคู่สงครามไม่ได้เคารพกฎเกณฑ์ดังกล่าวโดยทำการริบทรัพย์สินของบุคคลชาติศัตรูและขายทรัพย์สินไปก็มี สัญญาสันติภาพวันที่ 10 กุมภาพันธ์ ค.ศ. 1947 ได้บังคับให้รัฐที่แพ้สงครามคืนทรัพย์สินที่ยึดไว้ทั้งหมด หรือจ่ายค่าเสียหายให้แก่บุคคลสัญชาติศัตรูผู้ชนะสงคราม

เกี่ยวกับการค้า ก่อน ค.ศ. 1914 นักนิติศาสตร์แองโกล - แซกซันมีความเห็นว่าการห้ามการค้าขายกับศัตรูเมื่อเกิดสงครามเป็นหลักการในกฎหมายระหว่างประเทศ ซึ่งนักนิติศาสตร์ภาคพื้นยุโรปไม่เห็นด้วย แต่ยอมรับว่ารัฐมีอำนาจที่จะออกกฎหมายห้ามการค้าขายกับศัตรูได้ โดยหลักปฏิบัติสงครามมีผลให้การติดต่อทางการค้าระหว่างคนในสัญชาติของรัฐคู่สงคราม

สะดุดหยุดลงระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 รัฐคู่สงครามทุกรัฐได้ห้ามการติดต่อการค้าหรือเศรษฐกิจกับรัฐหรือชนชาติศัตรูและบางครั้งรวมไปถึงทุกคนที่อาศัยในรัฐศัตรูหรือรัฐที่ถูกครอบครองโดยศัตรูโดยไม่คำนึงถึงสัญชาติ ฝรั่งเศสได้ออกพระราชกำหนด 1 กันยายน 1939 ห้ามการค้าขายกับศัตรูและบุคคลไม่ว่าสัญชาติใด ๆ ในดินแดนของศัตรู หรือดินแดนที่ศัตรูยึดครอง อังกฤษและอเมริกาได้ออกกฎหมายห้ามการค้าขายกับศัตรูในทำนองเดียวกันคล้ายคลึงกันใน Trading with the enemy Act 5 September 1939 และ Trading with the enemy Act 18 December 1941 สัญญาการค้าที่ได้ทำขึ้นภายหลังการประกาศสงครามถือว่าไม่มีผลสำหรับข้อผูกพันที่ทำขึ้นก่อนเกิดสงครามจะถูกกระทบไว้ชั่วคราวจนกว่าจะเลิกสงคราม แต่ถ้าหากว่าตามสัญญาต้องมีการปฏิบัติกันในระหว่างสงครามสัญญานั้นถือว่าถูกยกเลิก ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 1-2 รัฐคู่สงครามก็ได้ประกาศยกเลิกสัญญาการค้าต่าง ๆ

ดินแดนที่ทำสงคราม

ดินแดนที่ทำสงคราม หมายถึง ดินแดนที่เมื่อเกิดสงครามขึ้นอาจจะเป็นดินแดนที่มีการสู้รบหรือถูกโจมตีได้

นักนิติศาสตร์อังกฤษ Oppenheim ได้แบ่งแยกดินแดนที่ทำสงครามไว้ 2 ลักษณะ คือ ดินแดนที่คู่สงครามเตรียมการสงคราม และกระทำ การต่อสู้กัน (The region of war) และดินแดนที่มีการรบกัน (Theatre of War) ดินแดนที่คู่สงครามเตรียมการสงครามย่อมมีความหมายกว้างขวางกว่า ดินแดนที่มีการรบกัน อาทิเช่น ในสงครามระหว่างจีนกับญี่ปุ่น ดินแดน Region of War หมายถึงถึงดินแดนญี่ปุ่นและจีน แต่ดินแดนที่มีการรบกัน (Theatre of War) อยู่ที่ประเทศจีน ในสงครามโลกครั้งที่ 1-2 ซึ่งประเทศเกือบทั่วโลกเข้าร่วมสงครามด้วยทำให้ The region or War และ Theater of War มีความหมายคล้ายกันมากขึ้น ตามปกติรัฐเมืองแม่เข้าสงคราม ดินแดนอาณานิคมหรือดินแดนใต้อารักขา ต้องถือว่าเป็นดินแดนที่ทำสงคราม ด้วยนอกเสียจากว่าฝ่ายรัฐศัตรูจะไม่ถือว่าเป็นดินแดนที่ทำสงคราม เช่น อิตาลี เมื่อทำสงครามกับตุรกีใน ค.ศ. 1911-1912 ไม่ถือว่าเป็นอียิปต์ซึ่งเป็น

ประเทศราชของตุรกีเป็นดินแดนที่ทำสงคราม ดินแดนภายใต้ปกครอง
ของหลายรัฐร่วมกัน (Condominium) ถือว่าเป็นดินแดนที่ทำสงครามด้วย ถ้า
รัฐที่ปกครองเข้าทำสงคราม อังกฤษ - อียิปต์ เคยปกครองชูดานร่วมกัน
โดยสนธิสัญญาลงวันที่ 19 พฤศจิกายน ค.ศ. 1899 ภายหลังสงครามโลก
ครั้งที่ 1 อาณานิคมของเยอรมันบางแห่งได้ถูกฝ่ายสัมพันธมิตรปกครองใน
รูปของ Condominium และภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 อาณานิคมบางแห่ง
ของอิตาลีได้ถูกสัมพันธมิตรปกครองในรูป Condominium เช่นกัน แต่มี
ดินแดนของรัฐคู่สงครามที่ถูกกำหนดโดยสนธิสัญญาให้เป็นกลางตลอดไป
หรือชั่วคราว โดยไม่ให้ถือเป็นดินแดนที่ทำสงคราม เช่น ครองสุเอซ โดย
อนุสัญญาคอนสแตนติโนเปิล 29 ตุลาคม 1888 เกาะ Aalan ดินแดนฟินแลนด์
โดยสัญญาปารีส 20 ตุลาคม 1921 เกาะ Ionian โดยสนธิสัญญากรุงลอนดอน
14 พฤศจิกายน 1863 ช่องแคบ Magellan สนธิสัญญาระหว่างอาเจนตินา
และชิลี 23 กรกฎาคม 1881 ดินแดนพรมแดนระหว่างสวีเดน-นอร์เวย์
อนุสัญญาสต็อกโฮล์ม 26 ตุลาคม 1905 เกาะอาฟริกกัน Bamu ประกาศ
ฝรั่งเศส-เบลเยียม 23 ธันวาคม 1908 และสำนักวาติกันเกิดขึ้นโดยสัญญา
ลาตรัง 11 กุมภาพันธ์ 1929 ดินแดนเหล่านี้ถือเป็นดินแดนเป็นกลาง
ห้ามทำสงคราม แม้ว่าจะอยู่ในดินแดนของรัฐคู่สงครามก็ตาม สำหรับ
ประเทศเป็นกลางย่อมอยู่นอกดินแดนที่ทำสงครามแต่ตามประวัติศาสตร์
ปรากฏว่าบางครั้งก็มีการทำสงครามกันในดินแดนของประเทศเป็นกลาง เช่น
สงครามระหว่างรัสเซีย - ญี่ปุ่น ปี ค.ศ. 1903-1905 ซึ่งทำกันในแมนจูเลีย
และเกาหลีการรบระหว่างเยอรมัน - ฝ่ายสัมพันธมิตร ระหว่าง ค.ศ. 1915-
1917 ที่กระทำในกรีกซึ่งเป็นประเทศเป็นกลาง